© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

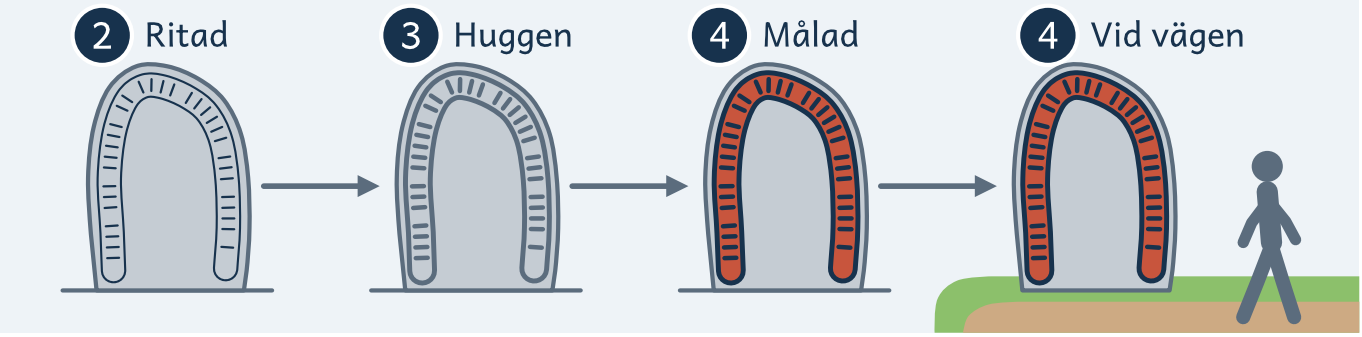
Ristat i sten

Kanske står det en runsten nära din skola. Tecknen på den höggs in för omkring 1 000 år sedan. Hur blev en runsten till, och varför står den ofta vid en väg och inte vid en grav?

SIFFRAN

Omkring 2 500

runstenar har hittats i Sverige. Om du tittade på en om dagen, skulle det ta nästan sju år.

Från sten till runsten. Stenen ritas, huggs och målas. Till sist står den vid vägen. Siffrorna är avsnittens nummer.

1 Någon dör

Först dog någon i släkten, kanske en son som aldrig kom hem. Släkten ville resa en sten till minne av honom, alltså ställa upp den.

Många tänker sig att den döde ligger begravd under runstenen. Men runstenen var ingen gravsten. Den döde kunde ligga långt borta, och det vet vi från stenarnas egna texter. Gripsholmsstenen berättar om män som dog långt söderut.

Ofta står det att någon ”lät resa stenen efter” sin son. Efter betyder här till minne av. En mor som hette Gullög lät göra en sten efter sin dotter. Att en mor gjorde det ensam var mycket ovanligt.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

2 Ristaren ritar

Sedan tog en ristare över. Ristaren skulle **rista** in en text i stenen, alltså hugga in den. Tecknen kallas **runor**. Det var bokstäverna som nordborna, människorna i Norden, skrev med.

Runorna skulle stå i en lång slinga, som ofta liknar en orm. Troligen ritade ristaren först upp hela texten på stenen.

Så gör en stenhuggare som hugger nya runstenar i dag. Han ritar med kol och krita innan han hugger.

ORD I TEXTEN

rista
hugga eller skära in tecken

runor
nordbornas bokstäver

3 Ristaren hugger

Efter det högg ristaren ut runorna, tecken för tecken. Troligen användes mejsel och hammare. Det tror forskare som har studerat spåren i runorna.

Ibland skrev ristaren sitt eget namn på stenen. En av ristarna hette Öpir och ristade fler än 50 stenar. Det var Öpir som ristade Gullögs sten.

Många stenar fick också ett kors, för många nordbor hade blivit kristna.

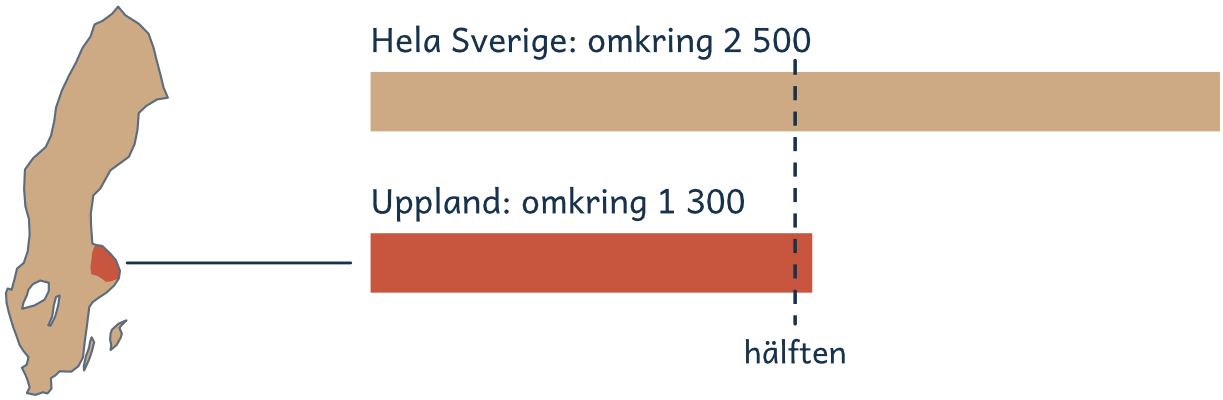
4 Målad vid vägen

Till sist målades stenen i olika färger. Det röda gjordes av järn eller bly och det svarta av sot. På en del stenar finns spår av vitt, gult och blått.

Stenen stod där många kunde se den. Oftast stod den vid en väg. Andra stenar stod vid en bro eller där folk möttes för att bestämma saker.

Den som gick förbi kunde se vem stenen var rest till minne av. Där stod också vem som hade rest den.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

■ Runstenar i Sverige. Ungefär hälften av dem finns i Uppland.

FAKTA

Runstenarna i tal

- **Omkring 1 300** finns i Uppland. Det är ungefär hälften av alla runstenar i Sverige.
- **Drygt 100 år** Under den tiden restes de flesta runstenar, från slutet av 900-talet till början av 1100-talet.
- **16** runor fanns i den runrad som ristarna skrev med.

FÖRDJUPNING

Rökstenens text

Rökstenen i Östergötland restes omkring år 800, för mer än 1 200 år sedan. Den har den längsta runtext som har hittats, med över 700 runor. På stenen sörjer en far sin döde son.

Resten av texten är svår att förstå, och forskarna läser den på olika sätt. I mer än hundra år trodde många forskare att den handlade om krig. År 2020 skrev fyra forskare att den handlar om rädsla för kyla och mörker. Några år senare höll en annan forskare inte med. Ingen vet säkert än.

Visste du att ...

6 runstenar reste Jarlabanke till minne av sig själv medan han levde, fyra av dem vid sin bro. Vad skulle du vilja att det stod om dig?

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

Läs mer

→ SO-rummet berättar om runorna och runstenarna, för mellanstadiet. so-rummet.se

→ Riksantikvarieämbetets Runskola berättar hur runorna ristades i trä och höggs i sten, och om ristare som skrev sitt namn. raa.se

→ Riksantikvarieämbetet visar runstenarna landskap för landskap. Kanske finns det en nära dig. raa.se